

Szabó Dániel

történész, régésztechnikus, a Koszta József Múzeum munkatársa

Szabó Dániel

A Csongrád Vármegyei Múzeum története 1918-1944 – Az I. világháború lezárásától a II. világháborús front megérkezéséig - Részeredmények ismertetése II.

Absztrakt

Tanulmányom a korábban az I. világháború végéig megírt múzeumtörténet folytatása. Ebben az írásban az intézmény történetét a II. világháborús front megérkezéséig mutatom be. Ebben a negyedszázadnyi időben a múzeum több nehézséggel nézett szembe azonban minden gátoló tényező ellenére egy nagy és anyagait a külföldön is jól ismert régészeti múzeummá fejlődött Csallány Gábor vezetése alatt.

Bevezetés

Tanulmányomban a korábban leírt múzeumtörténetet kívánom folytatni az I. világháború végétől a II. világháborús front megérkezéséig.¹ Ez a negyedszázadnyi időszak a fellépő nehézségek ellenére prosperáló időszak volt a múzeumi gyűjtemények életében. A tanulmány elején röviden ismertetem a román megszállás eddig ismeretlen helyi sajtóforrásait majd kitérek a 20-as évek gazdasági nehézségeit követően újra beinduló múzeumi gyarapodásokra is. Az 1925-ös évtől nagyobb változás állt be a közgyűjtemény életében. Innentől kezdve Csallány

¹ Az előzményeket lásd. Szabó, Dániel (2024/3): A Csongrád Vármegyei Múzeum történetének előzményei – A Csongrádmegyei Történelmi és Régészeti Társulat múzeum alapításától az I. világháború végéig - Részeredmények ismertetése I. In: Bonus Nuntium 2024/3., 47-61.

Gábor már a munka idejének felét tölthette a múzeum ügyeivel. Egy évvel később 1926-tól mint ténylegesen kinevezett igazgató már teljes időben a közgyűjteménnyel foglalkozhatott. A közkönyvtár is ebben az évben kezdte meg működését Dr. Zalotay Elemér felügyelete alatt. A nagyobb ásatások alkalmával jelentősen gyarapodtak a régiség és éremtár anyagai, de a gyakori ajándékozásoknak köszönhetően a többi gyűjtemény is nagyfokú fejlődésen ment keresztül. Erre már nemcsak a belföldi, hanem a külföldi kutatók is felfigyeltek és egyre többen látogatták meg a múzeumot. A már korábban is jelentkező krónikus helyhiány megoldása ezek miatt ismét egyre időszerűbbé vált. Felmerült ismét egy új korszerű Kultúrpalota építésének az ügye, melyet a gazdasági világválság megghiúsított. Az Attila kultusz a 20-as évek végén és 30-as évek elején virágzásnak indult és ettől is azt várták, hogy a múzeum nemcsak ismertebb, hanem egy új épülettel is gazdagodhat. Ezek az elképzelések is csak papíron maradtak meg. A 30-as években a múzeum gyűjteményeinek egy része többször is költözni kényszerül. Az új épület megvétele 1937-ben úgy tűnt megoldást nyújt az állandó helyhiányra. Ez azonban csak átmeneti időszak volt, mivel a ligeti épületet ki kellett üríteni és átadni azt a csendőriskola részére. Ezzel párhuzamosan egy újabb a múzeumigazgatót érintő esemény is történt. Csallány Gábort nyugdíjazták, de a múzeum vezetését továbbra is ő látta el a II. világháborús front megérkezéséig.² A II. világháborús pusztítások

A múzeum helyzete az 1920-as években

Az I. világháborút követő őszirózsás forradalomról, valamint a Tanácsköztársaság és az azt követő román megszállásról a múzeum életében kevés ismerettel rendelkezünk.³ Egy rövid hírünk van csupán 1920. február végéről, amikor a román megszálló erők helyi parancsnoka és kísérete meglátogatta a múzeumot.⁴ „A gyűjtemények gazdagsága felett – bár sajnos ez

² A múzeum II. világháborús veszteségeiről, már korábban írtam egy tanulmányt ez bővebben lásd Szabó, Dániel (2023/2): A Csongrád Vármegyei Múzeum II. világháborús veszteségei In: Bonus Nuntium 2023/2 126-157., A jövőben egy újabb levéltári dokumentumokkal kibővített tanulmányt is ki kívánok adni, mely ennek a múzeumtörténetnek a záró tanulmánya lesz.

³ A kutatást az is nehezíti, hogy a szentesi levéltárban a Múzeumi Iratok 1926-tól találhatók meg összegyűjtve. Az ezt megelőző időszak anyagai nagy valószínűség szerint az Alispáni Iratok között találhatók meg szétszórva. Ennek összegyűjtése egy nagyobb kutatás keretében valósítható meg a jövőben. A helyi eseményekről az őszirózsás forradalomtól a román megszállásig tartó időszakokkal kapcsolatban szintén további levéltári kutatások szükségesek. Ennek ismeretébenn a múzeum anyagainak pontos számát, illetve azt lehetne megtudni, hogy a forradalmak, a Tanácsköztársaság időszaka és a román megszállás mennyiben érintette a múzeum anyagait. Az erről az időszakról szóló szentesi eseményekről bővebben lásd Labádi, Lajos (2000): Szentes vázlatos története. In: Kis-Rácz, Antalné - Labádi, Lajos –Vörös, Gabriella (szerk.): Szentes helyismereti kézikönyve I. Szentes: Szentes Város Önkormányzata és a Csongrád Megyei Levéltár. Szentes, 2000. 205-215.

⁴ Eddigi ismereteim szerint 1919-ben a múzeumról nem született nagyobb sajtóhír. Ugyan ez a helyzet az 1920-as évre is. Ezt azonban szeretném árnyalni azzal az információval, hogy a helyi lapok ebből az időszakból nagyon hiányosan vannak meg, így előfordulhat, hogy a jövőben még előkerülhet egy-egy hír.

*jelentékenyen megfogyott – elismerésüket nyilvánították.”*⁵ Egy későbbi 1922-es sajtótudósításból szintén kaphatunk némi rálátást erre az időszakra.⁶ A lapban erről az időszakról az alábbiakat írta. „*A muzeum fejlődésének megakadályozására látszólag közbejött a háború, amikor a vezetőség tagjai hadbavonultak, de csak látszólag nem fejlődött és gyarapodott a muzeum, mert Csallány Gábor igen értékes hadtörténelmi tárgyakat, különböző katonai emlékeket, zászlókat, érmeket szerzett a hazatérőktől és azt mind a múzeumban helyezte el.*”⁷ A múzeumot ért károkról Csallány Gábor az alábbiakat nyilatkozta: „*Egy kis károsodás is érte a múzeumot a forradalom és a kommunizmus, továbbá a román megszállás ideje alatt, amikor a katonaság mintegy tízezer korona értékű érmeket elrabolt, s a butortárgyakban több kárt csinált.*” Azonban úgy tekintett a jövőbe, hogy a közösség bevonásával ezek a károk orvosolhatók lesznek.⁸

A múzeum rendes működése 1921-ben állt helyre.⁹ Ekkortól ismét beszámoltak a helyi lapok a múzeumi adományozásokról. Ezek még szintén a hadifogságból hazaérkezett katonák által adományozott tárgyak és főként pénzek voltak.¹⁰ Az 1922-es évben ünnepelte a Csongrád Vármegyei Múzeum fennállásának negyed évszázadát. Erre a lapok már egy hónappal korábban felhívták az olvasóközönség figyelmét.¹¹ Az ünnepség június 15-én egy díszközgyűléssel kezdődött, melyet dr. Szőke József¹² a gimnázium igazgatója nyitott meg és egyben köszöntötte a megjelenteket. Ezt követően dr. Szabó Sándor¹³ főispán és a kultuszminiszter képviselőjében dr. Czákó Elemér¹⁴ miniszteri tanácsos mondott beszédet. A múzeum eddigi történetét is röviden összefoglalták, melyben kiemelték Csallány Gábor fáradhatatlan munkabíráását

⁵ A rövid hírben felsorolták kik vettek részt ezen a látogatáson. „*Tuhasi ezredes, dandárparancsnok és neje, Magda alezredes, Palrului kapitány, Naslu főhadnagy és Curla térparancsnok a 107-ik gyalogezred tisztikarával megtekintették a szentesi muzeumot.*” A felsorolt emberekről életrajzi adat nem lelehető fel. Azt nem tudjuk, hogy az újságban megfogalmazott jelentékeny szó mennyi tárgyat és egyéb leletet érintett ekkor, de ez a cikk is bizonyítja, hogy a háborús megszállás a múzeumot is érintette. Alföldi Ujság 1920. február 24. *A dandárparancsnok látogatása.* 2.

⁶ Ekkor ünnepelte a múzeum fennállásának 25. évét, melyre a tanulmány későbbi részében ki fogok térni részletesebben.

⁷ Ezeknek az adományozott tárgyaknak egy része a 20-as évek végén okozott némi problémát a múzeumnak.

⁸ A muzeum 25 esztendő történetéből – Szentesi Kisgazda 1922 és Csongrádmegyei Hírlap 1922., Szalontai, Csaba (2021): „Hát atyámifia a muzeum nem komédia” – A szentesi múzeum történetének első 70 éve a korabeli sajtó alapján. 207-208.

⁹ A villanyvilágítás helyreállítására egészen 1925-ig kellett várni.

¹⁰ Adományok a múzeumnak – Szentesi Kisgazda 1921. Uo. Szalontai (2021) 203.

¹¹ Uo. Szalontai (2021) 205-206.

¹² Dr. Szőke József a Szentesi Magyar Királyi Állami Horváth Mihály Főgimnázium igazgatója. Szaktárgyai a történelem és a latin volt. 1901 óta tanított és 1910 óta volt az intézmény igazgatója egészen 1925-ig nyugdíjba vonulásáig. Dr. Szőke, József (1922): A Szentesi Magyar Királyi Állami Horváth Mihály Főgymnasium Értesítője – Az 1921-1922. iskolai évről. Szentes 1922. 6., Dr. Páhi, Ferenc (1959): A szentesi gimnázium története, Kézirat, Szentes. 122.

¹³ Személyéről életrajzi adat nem lelhető fel.

¹⁴ Személyéről életrajzi adat nem lelhető fel.

melynek révén létrejöhett a gazdag gyűjtemény. A díszközgyűlésen dr. Nagy Sándor¹⁵ alispán indítványára üdvözlő táviratot intéztek a kultuszminiszterhez. A délután folyamán műsoros előadást, az este folyamán pedig vacsorát adtak.¹⁶Másnap Csallány Gábor közzétette köszöntő sorait a helyi lapokban. Ebben az eddigi szolgálatairól írt. *„Én csak kötelességet teljesítettem, azt amit minden magyar embernek tudása és erejéhez mérten a közért teljesítenie kell. Ez nem érdem, ezért elismerés tulajdonképpen nem is jár.”* Amit azonban fontosnak talált. *„Ha mégis talán van valami érdemem, úgy az csupáncsak az lehet, hogy ezelőtt 25 évvel megalapítottam a „Csongrádvármegyei Történelmi és Régészeti Társulatot”, és hogy azt 25 éven át sokszor igen nehéz helyzet közepette, több kevesebb lelkesedéssel, munkaszeretettel igyekeztem fejleszteni.”* A jövőre is kitekintett. *„Nem tagadom, jól esik látnom, hogy munkám nem volt hiába való: mutatja a lefolyt ünnepély, az elismerés és a muzeum, mely ha ma még nem is, de a közel jövőben fontos kultúrtényezővé fog válni.”* Ezt követően mind a Szentés város közösségének, mind a minisztériumnak megköszönte a segítséget és kérte, hogy továbbra is segítsék a múzeum munkáját.¹⁷

A gazdaság talpra állásával meginduló földmunkák során nem egy esetben értékes pénzletek kerültek a felszínre, melyből a múzeum is gazdagodott.¹⁸ Ezek az értékes tárgyak felkeltették a tolvajok figyelmét is. A helyi lapok 1923 nyarán arról számoltak be, hogy a múzeumból 15 db arany és 12 db ezüst pénzérmét tulajdonítottak el. A tetteseket elfogták. Az aranypénzek közül 12 db, az ezüst pénzérmékből csupán csak 3 db került vissza a múzeum tulajdonába.¹⁹ Nagy valószínűséggel a betörés következtében, az 1930-as évektől az értékes leleteket és pénzeket már elzárva helyezték el és a kiállított pénzeket és leleteket is zárható tárolókban állították ki.

A Csongrádvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat taglétszáma az évek elteltével tovább csökkent. Emiatt 1924-ben felmerült, hogy a múzeum fenntartását vegye át a vármegye.

15 Személyéről életrajzi adat nem lelhető fel.

16 A muzeum 25 esztendő történetéből – Szentési Kisgazda 1922, Csongrádvármegyei Hírlap 1922. Uo. Szalontai (2021) 207-208.

17 Csallány Gábor köszönete. Szentési Kisgazda 1922, Csongrádvármegyei Hírlap 1922. Uo. Szalontai (2021) 208.
18 Ilyen volt a fábiánsebestyáni uradalomban talált 187 db ezüst pénzlelet is. Nagy ezüstpénzlelet – Csongrádvármegyei Hírlap 1923. Uo. Szalontai (2021) 212.; Történészként nem is vállalkozom arra, hogy leírjam a korszakban Csallány Gábor ásatásait. Ezt azért sem teszem meg, mert erről már mások is írtak. Csallány Gábor régészeti munkásságáról bővebben lásd. Hergott, Kristóf „Meddig marad a test a földben? Ameddig a Csallány igazgató úr ki nem ássa!” Csallány Gábor Szentés környéki avar kori ásatásai. In Bonus Nuntium 2023/1 5-19.

19 Egy későbbi 1925-ös cikkben a 15 db aranyérmével 40 darab ezüstpénz ellopásáról írtak. Ebben már 12 db arany és 15 db ezüstpénz visszakertülését számoltak be. Megkerült a muzeum ellopott aranyainak nagyrésze – Szentési Hírlap 1925. Uo. Szalontai (2021) 226-227. A pénzekről írt 1923-as cikkekről bővebben lásd. Uo. Szalontai (2021) 213-214.

A Szentesi Hírlapban összefoglalták a múzeum ekkori állapotát. *„Régi rozoga kerti épületben. Könyvtára 6000 kötet, többnyire holt anyag. Régiségtára a legkiválóbb hun-avarkori gyűjtemény Magyarországon, gazdag néprajzitár. Kisebb kulturhistoriai és képgyűjtemény. (Helyi festők.) Elhanyagolt természetrajzi tár. Kívánatos lenne, ha a társulattól a vármegye és a város venné át a muzeum gondozását.”*²⁰ Az intézmény rossz anyagi helyzete miatt az ásatások is szüneteltek. Erről maga Csallány Gábor az alábbiakat nyilatkozta. *„Ásatásokat, feltárásokat a mai viszonyok között folytatni nem lehet, mert hiszen az egyesületnek annyi jövedelme sincs, hogy a felügyelő muzeumi szolgát tisztességesen javadalmazhassa.”*²¹ Ebben változást 1924 nyara hozott, mivel újra megindultak az ásatások.²² Ezek főként Szentés környékéhez kapcsolódtak. Nagyobb ásatások is folytak, melyen Dr. Fettich Nándor²³ is részt vett. Az ekkori munkálatokban a cserkészeket is bevonta a múzeum. Erről a helyi lap így számolt be. *„Tegnap reggel ásókkal és csákányokkal kivonultak a cserkészek a felsőcsordajárásra és megkezdték a munkát. Munkatársunk kintjárt a délutáni órákban a csordajáráson, ahol, vigan, nagy buzgalommal dolgoznak a cserkészek.”*²⁴

Az anyagi gondok az 1925-ös évben kezdtek megszűnni. A vármegye ugyanis átvette az intézmény fenntartását a társulattól. Az ott dolgozók vármegyei tisztviselői státuszba kerültek. Ettől kezdve Csallány Gábor munkaideje a felét a múzeumi feladataival tölthette. A lap megjegyezte azonban, hogy: *„Mi a magunk részéről a leghelyesebb megoldásnak azonban azt tartjuk, hogy Csallány Gábor igazgatót teljesen ragadják ki a kórházi környezetből, hogy minden idejét a tudományos munkásságnak szentelhesse.”*²⁵ Erre még ugyan ebben az évben megoldás is született. A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából Hóman Bálint²⁶ tárgyalta a vármegyével, hogy a múzeumnak biztosítsanak egy igazgatói állást, melyet a Törvényhatósági Bizottság meg is szavazott.²⁷ A jövőbeli tervekben szerepelt az is, hogy népvándorláskori múzeummá fejlesszék az intézményt.²⁸ Ennek ellenére is volt még mit

20 A szentesi muzeumról I. – Szentesi Hírlap 1924. Uo. Szalontai (2021) 215.

21 A szentesi muzeumról II. – Szentesi Hírlap 1924. Uo. Szalontai (2021) 215.

22 Ezek az ásatások nagy valószínűséggel minisztériumi és vármegyei támogatások segítségével valósulhattak meg. Ennek pontos megállapításához azonban további levéltári kutatások szükségesek.

23 Dr. Fettich Nándor (1900-1971) régész, ötvös, az MTA tagja. Életrajzáról bővebben lásd. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03975/04438.htm> Letöltés időpontja: 2025.02.10. 11:05

24 Azt nem tudni, hogy melyik cserkészcsapat dolgozott ekkor az ásatáson. Nagyszabású régészeti ásatások indultak meg a felső csordajáráson. – Szentesi Hírlap 1924. Uo. Szalontai (2021) 220-221.

25 A vármegye átvette a muzeumot a régészeti társulattól. Szentesi Hírlap 1925. Uo. Szalontai (2021) 232.

26 Hóman Bálint (1885-1951) történész, egyetemi tanár, kultúrpolitikus, az MTA tagja. Életrajzáról bővebben lásd <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html> Letöltés időpontja 2025.02.10. 13:05

27 A törvény hatósági bizottság biztosította a vármegyei muzeum továbbfejlesztésének lehetőségét – Szentesi Hírlap 1925. Uo. Szalontai (2021) 255.

28 Értekezlet a vármegyházán a Csongrádmegyei Múzeum fejlesztése és kedvezőbb elhelyezése ügyében. Szentesi Hírlap 1925. Uo. Szalontai (2021) 254-255.

fejleszteni az intézményen, mivel a téli hónapokban így is be kellett zárni. „Köztudomásu dolog, hogy a muzeum a téli fűtésre és világításra nincs berendezkedve, s a szükséges anyagi eszközökkel nem rendelkezik, hogy az anyagot beszerezhesse.” Ezen a városnak írt két kérvény segített. Ebben az igazgató a fűtéshez szükséges famennyiség kiutalását, valamint a román megszállás idején megrongált villanyvezeték kijavítását kérte.²⁹

Az évek során a múzeumi anyag olyan méretű fejlődésen ment keresztül, hogy már nemcsak az országon belül, hanem külföldről is érkeztek neves vendégek megtekinteni az intézményt illetve részt vettek Csallány Gábor egy-egy ásatásán. A legmozgalmasabb az 1925-ös év volt. Június végén Habsburg Albrecht³⁰ főherceg és Izabella³¹ főhercegnő nemcsak az ásatásra látogatott el, hanem a múzeumot is megtekintette.³² Augusztus végén egy indiai kutató Jivanji Jameshedji Modi³³ mellett egy japán egyetemi tanár Inaoka Juchiro³⁴ szintén részt vett egy szentesi ásatáson és múzeumlátogatáson is.³⁵

Az 1926-os évben rendeződött a Csongrád Vármegyei Múzeum élén regnáló Csallány Gábor helyzete. Az akkori főispán tényleges igazgatóvá nevezet ki. Az egyik helyi lap ennek kapcsán interjút is készített vele a kinevezése után. Ebben az eddigi harminc éves működéséről nyilatkozott. Az intézmény és a tudományos társaság megalapításáról a következőket mondta. „Az ezredéves kiállítás hatása alatt, 1897. május 9-én alapítottam meg a Csongrádvármegye Történelmi és Régészeti Társulatát és ugyanakkor történt meg a muzeum megalapítása is.” Több nyugati országban is járt, ahová a múzeumi intézmények megismerése céljából látogatott el. A múzeumi anyagok gyűjtéséről pedig a következőt nyilatkozata ugyanott. „A muzeum megalapítása óta valósággal házaltam a muzeális tárgyak összegyűjtése érdekében. Bejártam

29 Azt pontosan nem lehet tudni, hogy még 1925-ben jóváhagyta-e a városi közgyűlés a kérést, mivel erről csak egy december elején született rövid cikk számolt be. A muzeum kérése a városi közgyűlés elé kerül – Alföldi Ujság 1925. Uo. Szalontai (2021) 258. Egy korábbi cikkben azonban úgy írtak róla, hogy el lesz intézve a kérés. Vasárnaponként télen is nyitva lesz a muzeum – Szentesi Hírlap 1925. Uo. Szalontai (2021) 257.

30 Habsburg-Tescheni Albert Ferenc József (Albrecht) főherceg (1897-1956) földbirtokos, politikus, a Felsőház tagja. Életrajzáról bővebben lásd <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00003/00164.htm> Letöltés időpontja: 2025.02.11. 12:20

31 Habsburg-Tescheni Mária Anna Izabella főhercegnő (1882-1940). A Bourbon-parmai herceghez ment feleségül, akitől 8 gyermeke született. Életrajzáról bővebben lásd <https://www.thepeerage.com/p11187.htm#i111866> Letöltés időpontja: 2025.02.12. 09:05

32 Albrecht főherceg már 1924-es évben is tett látogatást a múzeumban. Ekkor annak régészeti anyagait tekintette meg. Albrecht királyi herceg látogatása a muzeumban – Alföldi Ujság 1924. Uo. Szalontai (2021) 224. Az 1925-ös látogatásról Albrecht királyi herceg és kísérete részt vett a Szentes határában egy hun temető feltárásában. Csallány Gábor igazgatónak legnagyobb elismerését fejezte ki. Megtekintették a Csongrádvármegyei muzeumot is. – Szentesi Hírlap 1925. Uo. Szalontai (2021) 235-238.

33 Modi, Jivanji Jamshej, Sir Dr. Indiai történész. Életrajzáról bővebben lásd Uo. Szalontai (2021) 553.

34 Imaoka, Juichiro (1888-1973) japán tudós az első japán-magyar szótár megalkotója. Életrajzáról bővebben lásd. Uo. Szalontai (2021) 553.

35 A külföldi vendég tudósok látogatásáról szóló cikkeket lásd. Uo. Szalontai (2021) 245-252.

az egész Alföldet s közeli falvakat, ahol főként néprajzi dolgokat gyűjtöttem. Azóta árok és kutatok.”³⁶ Az év végén a múzeum anyagainak az átrendezése is megtörtént mivel, ahogy az igazgató nyilatkozta, ennek rendezése időszerűvé vált. „A legutóbbi ásatásoknál napfényre került igen sok értékes anyag vár még tisztogatásra, preparálásra és szemléltető táblákon való elhelyezésre.” Csallány Gábor az igazgatói kinevezését követően, immáron teljesen a múzeum ügyének szentelhette az idejét.³⁷

Erre nagy szükség is volt, mivel a múzeumi gyűjtemények gyarapodása a következő évben is tovább növekedett. Ekkor a könyvtári állomány jelentősen gyarapodott, mivel 3 ezer kötet kapott gróf Klebelsberg Kunó³⁸ kultuszminisztertől. A miniszter kifejezett kérése volt, hogy a könyveket közhasználatba adják.³⁹ A könyvtárat, mint múzeumőr 1926 szeptembere óta vezette dr. Zalotay Elemér⁴⁰, akit az alispán még az év végén kinevezett könyvtárossá. A közkönyvtárrá válás előtt rendezték a könyvtári anyagot. Erről a könyvtáros a következőt nyilatkozta. „Az anyag túlnyomó részét példátlan szorgalommal Csallány igazgató ur gyűjtötte össze, kár, hogy szépirodalmi anyag kevés és így nem igen számíthatunk egyelőre a

36 A lapnak elmondta azt is, hogy 1899-ben a régészeti és numizmatikai tudását fejlesztette tanfolyamokon. A külföldi utazásai során a múzeumok látogatása mellett a nyelvfejlesztésre is jutott ideje. Első tudományos munkája szintén 1899-ben jelent meg. A vármegye tiszteletbeli levéltárnokának nevezték ki. A Dugonics Társaság tagjai sorába választotta 1919-ben. A Csongrádvármegyei Múzeum tényleges igazgatójánál. Szentesi Kisgazda 1926. Uo. Szalontai (2021) 288-289.

37 Átrendezi a múzeum anyagát – Alföldi Ujság 1926. Uo. Szalontai (2021) 304.

38 Gróf Klebelsberg Kunó (1875-1932) miniszter, az MTA tagja életrajzáról bővebben lásd. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC07165/08068.htm> Letöltés időpontja: 2025. 02. 13. 08:25

39 3000 kötetes közkönyvtár nyílik meg a Múzeumban. Szentesi Hírlap 1927. Uo. Szalontai (2021) 309-310.

40 Dr. Zalotay Elemér (1894-1968) régész, könyvtáros, múzeumigazgató. Kutatásaim során egy jóval részletesebb és dr. Zalotay Elemér által írt önéletrajra is rábukkantam a levéltárban. Az alispáni iratok között a 2608/1946 iktatószám alatt (MNL CSCSVL SZFL IV. 406, Alispáni Iratok 2608/1946) a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségéhez írta 1945. december 7-én. Schuiter Elemérként 1894. november 24-én született a Szebenmegyei Szászsebesen. Apja Schupiter József, anyja Sholtz Valéria elsőszülött gyermekeként. Tordán az állami főgimnáziumban érettségizett 1912-ben. Adóhivatali gyakornokként kezdett dolgozni Dicsőszentmártonban egészen 1914. október 26-áig. Ekkor katonai szolgálatra vonult be Marosvásárhelyre. Kétszer sebesült tartalékos főhadnyaként szerelt le 1920-ban. Ezt követően került Szentesre és adóhivatali tisztként kereste a kenyerét. Itt egészen 1926-ig dolgozott, és ekkor nyugdíjazták saját kérésére. Ezt követően a Csongrád Vármegyei Múzeum tiszteletdíjas őre és könyvtárosa lett. Emellett tanulmányait tovább folytatta és 1929-ben iratkozott be a szegedi egyetemre, ahol 1932-ben doktorált. A múzeumnál 1939-ig dolgozott. Ezt követően Debrecenben és Kolozsváron is tevékenykedett. A kolozsvári tartózkodása során az erdélyi Háziipari Szövetség igazgatójaként néprajzi és falukutatói tevékenységet fejtett ki. A II. világháború alatt 1943 márciusától ismét behívták. 1945. április 29-én Bajorországban esett amerikai hadifogságba, ahonnan 1945. október 19-én indult haza. A kaposvári táborban igazolták és onnantól kezdve Budapesten tartózkodott egészen ennek az önéletrajznak a megfogalmazásáig biztosan. A második világháborús tevékenységéről egy jóval későbbi dokumentumból (MNL CSCSVL SZFL VIII. 701, Csongrád Vármegyei Múzeum Iratai 215/1949) lehet pontosabb képet kapni. Ebből az iratból kiderült, hogy 1945. május 1-én délelőtt 11 órakor a bajorországi Eggenfelden városában került amerikai hadifogságba. Ezt követően Regensburgba majd Büdesheimbe vitték, ahonnan a franciaországi Romilly-sur-Seine városába végül Maillly-le-Camp fogolytáborba került. Ennek a híre a magyar hadifoglyok körében nem volt túl jól. Magyarországra az első fogolyzárltmánnyal tért vissza 1945. október 15-én. További önéletrajzáról bővebben lásd. Vörös, Gabriella (1994-1995): Megemlékezés Zalotay (Schupiter) Elemérről születésének századik évfordulóján. In: Archeológiai Értesítő 1994-1995. 121-122 kötet, 202-203. p.

nagyközönség felkarolására.” Azt is elmondta, hogy ez még csak az alapja a későbbi nagy múzeumi könyvtárnak.⁴¹ A múzeum 1927-ben ünnepelte megalapításának harmincadik évfordulóját. Ennek ünneplését az őszi időszakra halasztották és összekötötték a Faluszövetség kiállításával.⁴² Az is megfigyelhető, hogy az újságcikkekben 1925-től kezdve egészen a 1940-ig újra nagyobb számban jelentek meg a múzeumnak adományozó személyek. Ezek között a néprajzi tárgyaktól a pénzekig több gyűjtemény is gyarapodott a helyiek adakozásának köszönhetően.⁴³ Az adományok mellett szintén fontos volt az ásatásokról bekerülő régészeti leletek nagy száma is. Ebben az évben az egyik Szentes környéki ásatásról még filmfelvétel is született.⁴⁴

Az 1920-as évek közepén a kultúrpalota ügye ismét felvetődött és egyre többször írtak róla az újságok.⁴⁵ Főként egy-egy nagyobb ásatást követően, mikor új leletekkel lett gazdagabb a múzeum és egyre kevesebb hely maradt a meglévő épületben. Emellett a külföldi vendégek egyre sűrűbb látogatásai során is felvetődött, hogy megfelelő helyet kellene biztosítani a tárgyaknak. Ez felrázta a helyi és az országos politikát is és 1925 végére már olyan újságcikk is született, melyben leírták, hogy a következő évben megindulhat az építkezés.⁴⁶ Az ekkori megbeszélések alkalmával a város, a vármegye és az állam egy modern kultúrházat képzeltek el felépíteni. Az alispán a kész terveket az 1925. december 19-ei Törvényhatósági Bizottság elé is beterjesztette. Az ekkori elképzelés a következőképpen nézett volna ki. *„E tervek szerint a kultúrpalota egyemeletes lenne, a földszinten egy nagy 20 méter hosszú előadóteremmel, amely egyszersmind zenetermül is szolgálna. Itt nyerne elhelyezést a közös könyvtár is olvasótermével és a néprajzi osztály. Egy irodahelyiségen, laboratóriumon és portáslakáson kívül itt aztán másra nem is jutna hely. Az emeleten, épen az előadói terem fölött lenne a képtár csarnoka, melyből aztán a régiségtár termei nyílnának folytatólagosan korok és nemzetek szerint*

41 Rendezik a világhírű szentesi Múzeum nagy könyvtárát. Az alispán kinevezete Schupiter Elemért a Múzeum könyvtárnokává – Csongrádvármegye 1927. Uo. Szalontai (2021) 325.

42 A harmincadik évfordulóról szóló cikkeket bővebben lásd. Uo. Szalontai 310-313.

43 Az adományozásokat a gazdasági világválság sem tudta megtörni. Sok adománnyal gazdagodott a kiállítás alatt a múzeum – Szentesi Hírlap 1927. Uo. Szalontai (2021) 323.; Adományok a múzeumnak – Alföldi Friss Újság 1930. és Szentesi Hírlap 1930. Uo. Szalontai (2021) 406.

44 Ez tekinthető az első ilyen felvételnek. Mozifelvételt készítenek a berekháti hun sírok mai feltárásáról – Alföldi Újság 1927. Uo. Szalontai (2021) 324-325.; Ezt követően 1929-ben a Magyar Pedagógiai Filmgyár is készített ismeretterjesztő felvételeket szintén egy Szentes környéki ásatásról. Film készül a szentesi ásatásokról – Szentesi Hírlap 1929. Uo. Szalontai (2021) 364.

45 Több mint 50 újságcikk foglalkozott a Kultúrpalota ügyével a múzeum első 50 évében. Ezeket lásd Uo. Szalontai (2021) 548.

46 Szentesi Hírlap 1925. december 16. *Kultúrpalota és Múzeum – A legnagyobb valószínűség szerint tavasszal kezdetét veszi az építkezés.* 1-2.

*csoportosítva, időrendi egymásutánban.*⁴⁷ A tervezett épület további fejlesztésére is gondoltak mivel amennyiben szükséges lett volna újabb épületrészt is hozzá lehetett volna építeni.⁴⁸ Ebben az esetben egy új Országos Népándorlaskori Múzeumot is létre lehetett volna hozni. Az épület felépítésének a költségeiből az állam felerészt, a város és a vármegye pedig egynegyed-egynegyed részt vállalt magára.⁴⁹ Az alispán javaslatára a vármegyei Törvényhatósági Bizottság tagjai is támogatták ezt a tervezetet.⁵⁰ Azonban ez az elképzelés csak a tervek szintjén maradt meg és egy 1926. áprilisi 13-ai újságcikkben a polgármester már arról számolt be, hogy mégsem valósul meg az építkezés. A leközlött nyilatkozata alapján a tőke hiánya miatt, sem új épület építése, sem pedig meglévő épület megvásárlása nem volt reálisan megvalósítható ekkorra.⁵¹ Egy Csallány Gábor által írt cikkben az 1930-as évek végén a gazdasági válságot nevezte meg annak okaként, hogy miért nem valósultak meg ekkor a tervek.⁵² Az elképzelhető, hogy a bürokratikus folyamatok késleltették és emiatt nem valósultak meg a tervek, de ehhez további levéltári kutatások szükségesek, hogy ennek pontos oka megállapítható legyen.

Az 1920-as évek végén egy újabb problémával nézett szembe a múzeum. Az I. világháború során a katonák által adományozott ismeretlen tárgyak egy részéről kiderült, hogy azok nem mind voltak hatástalanítva, ami egyre nagyobb problémát okozott. Ezeknek a megsemmisítését 1929 augusztusában a szegedi utászok végezték el a Kurca partján. Két nagy ládát robbantottak fel ekkor. Az élesnek hitt szerkezetek között azonban volt egy érdekes gránát is, melynek a hatástalanításáról, beszámolt a helyi sajtó is. *„A jelenlévő tiszthelyettes nagy*

⁴⁷ Szentesi Hirlap 1925. december 16. *Kulturpalota és Muzeum – A legnagyobb valószínűség szerint tavasszal kezdetét veszi az építkezés.* 1-2.

⁴⁸ Az épületet a mai Apponyi térre tervezték, mely ekkor üresen állt. Nagy előnye volt, hogy közel helyezkedett a vasút, így a városba látogató vendégek hamar el tudták volna érni a múzeumot.

⁴⁹ Szentesi Hirlap 1925. december 16. *Kulturpalota és Muzeum – A legnagyobb valószínűség szerint tavasszal kezdetét veszi az építkezés.* 1-2.

⁵⁰ *„Egyhangu helyesléssel fogadta a törvényhatósági bizottság az alispán előterjesztését, amellyel egy kulturház és muzeum létesítésének szükségességét indokolta. Rámutatott a muzeum jelenlegi állapotára és azokra a módoszatokra, amelyek mellett a kulturház megvalósítható lesz.”* Szentesi Hirlap 1925. december 20. *A vármegye demonstrációja a trianoni békekötés revíziójáért – A vármegye évnegyedes rendes közgyűlése. – Dr Nagy Sándor főispán bucsu vétele. – A népmozgalom emelkedő tendenciát mutat. – A vármegyei kórház kibővítése. – Tavasszal kezdetét veszi a kulturpalota építése* 1-2.

⁵¹ A polgármester Hóman Bálinttal és egy meg nem nevezett miniszteri tanácsossal történő egyeztetése során kapta ezt az információt. Szentesi Hirlap 1926. április 13. *Dr. Négyesi Imre polgármester nyilatkozata budapesti útjának eredményeiről. – A tanyai iskolák felépítéséhez szükséges hozzájárulást rövidesen kiutalják. – Besőecser és Veresegyháza közös iskolát kapnak. Három milliárd utépítési célokra. – A kulturpalota teve ez évben nem valósítható meg.* 1.

⁵² Egyészen pontosan a következők írta erről. *„Másodszor 180.000 pengőt helyezett kilátásba a minisztérium abban az esetben, ha a felét felerészben a város, felerészben a megye adja. Mindkét érdekelt elvből hozzá is, járult ahhoz, de a közbejött nehéz gazdasági állapotok miatt nem lehetett teljesíteni a felajánlást.”* Szentesi Napló 1939. április 8. *Igy született meg a múzeum – Irta: Csallány Gábor múzeumi igazgató.* 18.

körültekintéssel és figyelemmel szétszedett egy szerb gránátot, melyet egyik szentesi hadfi hozott haza, mint „döglöttet”. Amikor a tiszthelyettes ahhoz a részhez ért, ahol a robbanó anyagnak kellett következnie, legnagyobb meglepetésére magyar és szerbnyelvű újságpapirost talált benne jó erősen begyömösölve.” A megtalált újságrészleteket természetesen elhelyezték a múzeumban.⁵³

Szintén az 1920-as évek végén az Attila kultuszt⁵⁴ is egyre nagyobb teret hódított az újságokban, melyet a múzeum is kiaknázott. Az 1928-as évben egy Attila film gyártását tervezték a város határában.⁵⁵ Az 1929-es évben pedig szélesíteni kívánták a kultuszt, mivel úgy gondolták itt volt Attila székhelye. A múzeum részéről Csallány Gábor igazgató szerint a városnak ebből nemcsak erkölcsi, hanem anyagi haszna is származna. A helyi vállalatok különböző termékeket neveztek el Attiláról, melyek között volt kifli, likőr és szappan is.⁵⁶ Bár túlnyúlik a 1920-as éveken, de az Attila kultusz a 30-as és 40-es évekbeli változásaira is ki kell térni. Ez a gazdasági világválság miatt kissé elcsendesedett az évtized elején, de 1934-től ismét virágzásnak indult. Ekkor felmerült a helyi sajtóban az az ötlet, hogy rendezzenek egy Attila ünnepet Szentesen.⁵⁷ Ezt a következő képpen képelték el. *„Tessék csak elképzelni Szentes határában Attila fapalotáját; egy huntelepet korhű mezben; egy hun csapatot pajzsokkal, buzogányokkal, puzdrákkal, amikor szörnyű huj-huj kiáltásokkal harci játékot rendeznek; Attila lakomáját; előkelő sólymászó hun hölgyeket, a kézi malmokkal őrlő rabszolgalányokat; az ős kiejtéssel beszélő hun vezérek tanácskozását stb.”*⁵⁸ A későbbiekben már Szeged városával közösen próbálták megvalósítani ugyanezt és egy országos rendezvényt kívántak létrehozni. A cikkben felmerült egy hun múzeum és egy szobor felállítása is, amivel állandósítani lehetett volna ezt a rendezvényt.⁵⁹ Szentesen egy társaság emlékművet és szabadtéri színpad

53 Robbantások a Kurca partján. A Múzeum összes hadianyagkészletét megsemmisítették – Alföldi Újság 1929. Uo. Szalontai (2021) 384-385.

54 Az Attila kultuszról bővebben lásd Szalontai, Csaba (2003): Attila-film, Attila-út, Attila-kifli. Attila-kultusz Szentesen a korabeli sajtó alapján. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve: Studia Archaeologica 9. Szeged. 437-448.

55 Az 1930-as években is folytatódott a kultusz és a filmforgatásról is születtek cikkek. Az Attila filmről született 1929-es cikkeket lásd. Uo. Szalontai (2021) 356-361.

56 Az Attila-kultusz utján. Attila-gyógyszertár, Attila-virágcsarnok, Attila-szappan, Attila-likőr, Attila-utca, Attila-dália, Attila-óriáskifli lesz Szentesen – Alföldi Friss Újság 1929. Uo. Szalontai (2021) 372.

57 Országos Attila ünnepet terveznek Szentesen – A jövő évben rendezik meg az ünnepséget. Alföldi Újság 1935. Uo. Szalontai (2021) 470-471.; Arra is hivatkoztak, hogy a híres indiai tudós, aki még 1925-ben járt Szentesen vetette fel az Attila szobor ügyét. Szentes Attila városa és mégis megfélemedezett az Attila-ünnepségről. Még egy bombay-i egyetemi tanár is csodálkozik, hogy Szentes elmaradt az Attila-kultusszal. Hétfői Újság 1934. Uo. Szalontai 462-463.

58 Szentesi Hírlap – Szentesi Kisgazda 1934. június 12. Szentes Attila-ünnepsége 1.

59 Szentesi Hírlap – Szentesi Kisgazda 1934. május 30. Szeged Szentessel közösen akar Attila ünnepet rendezni. 3.

létrehozását is tervezte.⁶⁰ Az 1935-ös évben egy Országos Attila ünnepet is tervbe vett a város, amitől az idegenforgalom fellendítését várták.⁶¹ Ezek a kísérletek azonban elhaltak, és 1938-ig nem is nagyon írtak róla a helyi lapok.⁶² Az Attila kultuszhoz kötődő csendet a Szentesi Napló törte meg 1938. július 26-án. Cikkükben azt írták le, hogy az Attila múzeumot Szeged kapja meg. Támadóan azt vetette fel a cikk szerzője, hogy Csallány Gábor és fia Csallány Dezső⁶³, aki ekkor a szegedi múzeum igazgatója volt, megállapodott egymással a szentesi anyag Szegedre viteléről és arról, hogy ott hozzák létre az Attila múzeumot. Ezzel kapcsolatban várták, hogy Csallány Gábor igazgató szólaljon meg az ügyel kapcsolatban.⁶⁴ Egy másik cikkben az Alföldi Ujság 1938. június 28-ai számában szintén írtak az Országos Attila múzeum felállításáról. Az elképzelés szerint a szegedi és a szentesi múzeum anyagát egyesítették volna egy intézményben. A cikkben Csallány Gábort is megkérdezték, aki a következőt nyilatkozta. „*Csak legteljesebb örömmel lehet fogadni azt a tervet, amely az Attila-kultusz feltámasztására irányul.*”⁶⁵ Szintén ezen a napon Csallány kiadott egy nyilatkozatot „*Hogyan is áll az Attila múzeum ügye*” címmel a Szentesi Naplóban, melyben a két nappal korábban megjelent cikkekre reagált. Nyilatkozata elején kifejtette, hogy innen értesült először arról, hogy Attila múzeumot hoznának létre Szegeden és oda vinnék el a szentesi múzeumi anyagot. Kijelentette, nem tartja időszerűnek egy ilyen múzeum létrehozását. „*Jóllehet, sok szegedi és szentesi Attila- és hun-kultusz illúzióját rontom is el és bármennyire fájjon is nekik a csalódás, ki kell jelentenem, hogy nem tartom időszerűnek az Attila Múzeum fölállítását sem Szegeden, sem Szentesen, de egyelőre sehol az országban.*”⁶⁶ Ezt követően pedig teljes addigi kutatásait is felülvizsgálat a nagynyilvánosság előtt, a hun leletekkel kapcsolatban.⁶⁷ „*Ugyanis Alföldi András dr. egyetemi tanár, a kiváló régész kutatásai szerint, melyet 1932-ben ismertetett, az eddig hunoknak tartott leletek — ezen a téren a szentesi múzeum minősége és mennyisége vezetett — nem a hunok,*

⁶⁰ Nagyarányú Attila-émlékművet és szabadtéri színpadot tervez Szentesen egy társaság. Egymillió pengő kellene a tervek megvalósításához. – Alföldi Ujság 1935. Uo. Szalontai (2021) 470.

⁶¹ Országos Attila ünnepet terveznek Szentesen. A jövő héten rendezik meg az ünnepséget. Alföldi Ujság 1935. Uo. Szalontai 470-471.

⁶² A hun múzeumról és a helyi Attila ünnepségről nem írtak ezek a lapok. A nevét felvett cserkészcsapatról, a különböző egyletek tevékenységéről, a hun király legendáiról valamint az éppen aktuálisan fellelt sírhelyéről beszámoltak a lapok.

⁶³ Csallány Dezső jogász, régész, múzeumigazgató. Életútjáról bővebben lásd. Szalontai (2021.) 551.

⁶⁴ Szentesi Napló 1938. július 26. *Szentes rovására Szeged akarja megkapni az Attila múzeumot – Ujabb furcsaságok Attila körül.* 1.

⁶⁵ Alföldi Ujság 1938. június 28. *Országos Attila múzeumot állítanak fel Szentesen.* 4.

⁶⁶ Szentesi Napló 1938. július 28. *Hogy is áll az Attila múzeum ügye – Csallány Gábor múzeumigazgató nyilatkozata.* 3.

⁶⁷ Hergott Kristóf Csallány Gábor régészeti munkásságáról írt tanulmányát bővebben lásd. „Meddig marad a test a földben? Ameddig a Csallány igazgató úr ki nem ássa!” Csallány Gábor Szentes környéki avar kori ásatásai. Hergott, Kristóf In Bonus Nuntium 2023/1 7-8.

hanem az utánuk jött és a velük rokonfajú nép, az avarok hagyatéka. Ezt a megállapítást a tudományoskörök elfogadták.” Cáfolta az a híresztelést, hogy a szentesi anyag Szegedre kerülne. Attila Szentesi székhelyével kapcsolatban azonban nem változott meg a véleménye. „Mindenesetre, mint az Attila kultusz legrégibb művelője, akinek 1900. évben Szentessel kapcsolatosan megjelent ilyen irányú munkája óta az ország számos helyén keletkeztek Attila kutatók, joggal állítom, hogy Attila székhelye Szentes környékén volt, amit a Hóman—Szegefi történeti munka is alátámaszt.” Végezetül ismét leírta, hogy ő és a fia között nincs semmilyen egyezés a leletek Szegedre vitelével kapcsolatban. Meg is jegyezte, hogy ezt a szegediek sem akarhatják. „Ennél a kérdésnél sem érzelmi, sem rokoni kapcsolatok számításiba nem jöhetnek, ilyenfajta szegedi beállítás ellen a legerélyesebben tiltakozom.”⁶⁸ Az 1940-es évekre az Attila múzeum teljesen feledésbe merült. Ebben az időszakban a helyi lapok már csak Attila sírjával kapcsolatban írtak.

A múzeum az 1930-as évektől a II. világháború végéig

A Csongrád Vármegyei Múzeum kiállított anyagainak a megújítása időszerűvé vált, így ezeket a gyűjteményi anyagokat 1930-ban újra rendezték. Az erről tudósító újságcikk szerint a ligeti épületben ez az utolsó ilyen átalakítás, mivel ezt követően reményeik szerint már átköltözhetnek a gyűjtemények az új kultúrpalotába. Ennek oka: „Első sorban az anyagnak, főképpen az ásatásokból származottaknak nagy mérvű szaporodása, a helyiségek szűk és sötét volta, bizonyos időrendi elrendezés szükségessége, a szabadban volt tárgyaknak megóvása, biztonsága, de esztétikai szempontból is a lehetőségig szekrényekben leendő elhelyezése”.⁶⁹ Az átrendezésre azért került sor, mivel az ásatások szüneteltek és egy vándorgyűlést is szerveztek, amin a vendégek, akik között a kultuszminiszter is részt vett megtekintették a múzeumot és nagy reményt fűztek ahhoz, hogy döntés születhet a régen várt kultúrpalota ügyében. „Minden csoportban és minden szobában változtatás történt, ami a lehetőségig előnyére vált.” A múzeum ligeti épületében az 1930-as évekbeli állapot a következő volt. Az első teremben a néprajzi anyagot helyezték⁷⁰ el tíz szekrényben. A mellette lévő kisebb szobában a kőkori állatokat helyezték el két tárolóban és két polcon. A harmadik szobában a réz és bronzkor mellett, római és népvándorlás kori leleteket helyeztek el két szekrényben. A negyedik

⁶⁸ Szentesi Napló 1938. július 28. *Hogy is áll az Attila múzeum ügye* – Csallány Gábor múzeumigazgató nyilatkozata. 3.

⁶⁹ Csallány Gábor: *Megnyílt az átrendezett múzeum* – Szentesi Hírlap 1930. Uo. Szalontai (2021) 406-411.

⁷⁰ Itt a halászat, földművelés, pásztorélet, népi kerámiák, edénygyártás, gyertyaöntés, szövés-fonás, faragások, kisipar, háziipar, kékfestés, mézeskalács minták, népi hangszerek, céh emlékek, indiai, kínai, japán és egyiptomi tárgyak, ez utóbbiakat szentesi utazók adták. Uo. Szalontai (2021) 407.

szobában „*hunkori emlékek*” több szekrényben valamint egy csontváz is kiállítottak. Az ötödik szobában „*hun*” és germán szintén ember- és állatsontvázak voltak kiállítva. A hatodik szobában avar, ősmagyar leletek mellett 14-17. századból származó fegyverek tekinthettek meg a látogatók egészen az 1848-1849-es forradalomig bezáróan. A hetedik szobában világháborús emlékeket helyeztek el. A nyolcadik szobában volt a képtár és az éremtár. A kilencedik szobában a természetrajzi gyűjtemény foglalt helyet. A könyvtárra is kitért a cikk. Ez ekkor nem a ligetben foglalt helyet, mivel a 8500 kötet ott nem fért volna el, hanem a katolikus egyház általános iskolájának egy termét kapták meg erre a célra.⁷¹

Az 1930-as években tovább bővült a vármegyei múzeum anyaga. Csallány Gábor által a Múzeumi Főfelügyelőségnek küldött beszámolójából jól látható a gyarapodás mértéke. Ez a beszámoló 1937. június végén született, és egészen 1933-ig visszatekintve adta meg a teljes intézményi anyag nagyságát, mely 1933-ban 73377 db-ról, a beszámoló készültekor 1937. június végével már 103532 db-ot tett ki. Ekkor a legnagyobb gyűjteményi egység a régészet volt, a maga 43,3 %-os arányával a teljes gyűjteményen belül. Ezt követte a numizmatika 35,5 %-kal, majd a könyvtár, 14,5 %-kal, a néprajz 3,6 és a természetrajzi gyűjtemény a maga 2,5 %-ával. A képtár anyaga önmagában jelentős volt, de a teljes anyagon belül minimális, mindössze 0,3 % volt.⁷² A múzeumi anyag 1938. január 1-én 106066 db.⁷³ Az előbb felsorolt számokból is láthatók, hogy a Csongrád Vármegye Múzeum az 1930-as évek végére egy jelentős régészeti anyaggal rendelkező múzeummá fejlődött.

A vármegyei múzeum gyűjteményei a 30-as évek végén többször költöztek. Az intézmény negyven éves fennállásakor 1937-ben egy újabb épülettel bővült,⁷⁴ melyet a vármegye vásárolt a Sarkadi Nagy Antal utca 19 szám⁷⁵ alatt.⁷⁶ A múzeumi gyűjtemény 1937

71 Uo. Szalontai (2021) 407-410.

72 A gyűjtemények száma 1933. január 1-én 73377 db (gyarapodása 9856db), 1934-ben 83233 db (gyarapodása 7591 db), 1935-ben 90.824 db (gyarapodása 4189 db), 1936-ban 95113 db (gyarapodása 5509 db), 1937-ben 100622 db (gyarapodása 2910 db). 1937. június végén a teljes gyűjtemény 103532 db-os anyag gyűjteményi egységei a következők voltak. Régiség 44856db, érmék 36838 db, néprajzi 3749 db, képzőművészeti 378 db, természetrajzi 2686 db, a könyvtár pedig 15025 db. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 138/1937.

73 A 106066 db-os anyag a következő főcsoportokra volt felosztva. Néprajzi 3766 db; Természetrajzi 2689 db; Régiségtári 46938 db; Pénzek, érmék 36986 db; Képzőművészeti 383 db; Könyvtári 14998 db; Bútor 306 db. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 206/1938.

74 Az 1930-as évek költözéseinek a pontosabb megállapításához további levéltári kutatások szükségesek főként az Alispáni Iratok között, mivel a Múzeumi Iratok között csak töredékesen maradtak fenn ezek az események.

75 A 20. század közepén a József Attila u. 19., napjainkban: József Attila u. 12. egy üresen álló telek, aminek a helyén állt az egykori múzeumi épület.

76 A helyi sajtóból csak az épület megvásárlás nehézségeiről található információ. *Bonyodalmak a múzeum házvétele körül* – Alföldi Ujság 1937. Uo. Szalontai (2021) 499.; A Múzeumi Iratokból kiderült, hogy az Untermüller-féle házat 18.000 P értékben vették meg. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 87/1940.

decemberében költözött át.⁷⁷ Ide került a régiségtár, az 1848/49-es szabadságharc és világháborús gyűjtemények 12 szobában.⁷⁸ „Az épület két lakrészből áll. Egyik felében, öt szobában itt nyerne elhelyezést, a természetrajzi gyűjtemény (két szobában) mely ebben az esetben Weisz Tibor gyógyszerész úr több száz értékes kitömött madaraival és állataival gyarapodna. Egy-egy szobában a mezőgazdasági és a Tisza-gyűjtemény, egy zárt nagy előszobában a hadiemlék-gyűjtemény.” Emellett itt volt megtalálható az iroda, laboratórium és a raktár is. „Az épület másik részében három szobában a könyvtár, egy szobában az olvasó, egyben az iroda és a gondozórészre szoba-konyhából álló lakás. E részben vannak a kamrák stb.”⁷⁹ A ligeti épületben maradt a képzőművészeti, néprajzi, természetrajzi, és melléjük a felszabadult helyen létesült még az új mezőgazdasági-erdészeti és a várostörténeti gyűjtemény.⁸⁰ A könyvtár is ide került és 1938. január végétől lehetett újra kölcsönözni.⁸¹ Az új épületben költöztetett gyűjteményeket 1938. április végén nyitották meg a látogatók előtt.⁸² Az anyagok elrendezését éppen csak befejezték, amikor újabb hírt kapott a múzeum arról, hogy a ligeti épületből költözniük kell, mivel ide a csendőriskolát⁸³ tervezték ideiglenesen telepíteni. Az átmeneti időszakot a helyi lapok is kiemelték.⁸⁴ Úgy tervezték, hogy egy évig lettek volna a múzeumi épületben elszállásolva a tiszti képzésen részt vevő hallgatók. A múzeum részéről nem támogatták a terveket és Csallány Gábor ezzel kapcsolatban kifejtette aggályait a főispánnak írt 1938. július 15-én kelt jelentésében is. „A hurcolkodásnál, különösen a múzeumi tárgyaknál a leggondosabb csomagolás mellett is – de mindent nem is lehet csomagolni, különösen egymásra rakni, mint a sok száz madarat és állatot, – törés, rongálás áll elő, ami pótolhatatlan veszteséget is jelenthet.”. Emiatt kérte a főispánt, hogy a csendőriskolát, amennyiben lehetséges máshova költöztessék.⁸⁵ A ligeti épületből ennek ellenére költöznie kellett a múzeumnak, melynek a menetét Csallány Gábor 1939-es alispánnak tett jelentéséből ismerhetjük meg. A könyvtár a Bartha János utcai volt iskolaépületbe költözött.⁸⁶ A gyűjtemények így: „Kielégítő, részben elhelyezést nyert a néprajzi, természetrajzi, a

77 A költözés két hónap alatt valósult meg. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 119/1938.

78 MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 87/1938.

79 MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 54/1937.

80 MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 11/1938.

81 Megnyílt a Múzeum könyvtár – Hétfői Újság 1938. Uo. Szalontai (2021) 502.

82 Megnyílt a Múzeum – Hétfői Újság 1938. Uo. Szalontai (2021) 503.

83 A Petőfiben helyezik el ideiglenesen a múzeumot. Az alispáni jelentés megemlékezik a csendőriskola elhelyezéséről. Szentesi Napló 1938. Uo. Szalontai (2021) 509.

84 „A csendőriskola helyének ideiglenesen a múzeumot és a Horthy-ház tornatermét jelölték ki.” Alföldi Újság 1938. július 15. Október elsején megkezdí működését Szentesen a csendőriskola. 4.

85 MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 213/1938.

86 A csendőriskola 1938 szeptemberében költözött be a ligeti épületbe. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 156/1939.

*városkultúrtörténeti gyűjtemény és a könyvtár.*⁸⁷ A csendőrök azonban nem maradtak hosszabb ideig a ligeti épületben. A helyi hírekből⁸⁸ és egy 1941. márciusi jelentésből kiderült, hogy 1940 októberében elköltöztek, így a múzeum visszakapott 9 szobát, azonban kisebb területen és a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének⁸⁹ szövő üzemével kellett megosztozniuk az épületen.⁹⁰ A MANSZ szövő részlege 1943 végén vagy 1944 elején hagyta el a ligeti épületet, melyet szintén megkapott a múzeum. Itt alakították ki az igazgatói lakást.⁹¹

A Csongrád Vármegyei Múzeum vezetésében és a munkatársak létszámában is változások történtek 1939-ben. A vármegyei intézmény élén már 1926 óta regnáló Csallány Gábort nyugdíjaztatták, melyről a Szentesi Naplóban jelent meg, ezzel kapcsolatban egy cikk.⁹² A tényleges nyugdíjba vonulására 1939. június 1-ével került sor, azonban a következő igazgató kinevezéséig felkérték az intézmény további vezetésére.⁹³ Ez az állapot feszültséget szült az intézményen belül, mivel Dr. Zalotay Elemér úgy gondolta, hogy ő lehet a következő intézményvezető.⁹⁴ Kettejük között volt egy összetűzés is. Erről az egyik Budapesten megjelent napilap cikke adhat némi támpontot. Az Ujság 1939. március 4-ei számában interjút készítettek Csallány Gáborral. Ebben az alábbi nyilatkozta: „... tudom, hogy itt (mármint Szentesen) szeretnek és megbecsülnek, bár most valaki megöklözött, nekem jött, durván az arcomba sújtott... Az aki a helyembe akar ülni...”.⁹⁵ A helyi sajtóban nem találni semmilyen konkrét információt ezzel a nézeteltéréssel kapcsolatban. Két rövid hír érintette ezt az ügyet mindkettő 1939. szeptember 14-ei dátummal. Az elsőben az olvasható, hogy Dr. Zalotay Elemér

87 MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 156/1939.

88 Szentesi Napló 1940. október 10. *Felszabadul a ligeti múzeum épület.* 2.

89 A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségéről bővebben lásd. <https://lexikon.katolikus.hu/M/Magyar%20Asszonyok%20Nemzeti%20Sz%C3%B6vets%C3%A9ge.html>

Letöltés időpontja 2025. 03.03. 10:05

90 Ekkor a ligeti épületben volt megtalálható a képzőművészeti, néprajzi, természetrajzi, az újonnan létrehozott mezőgazdaság-erdészeti, a várostörténeti gyűjtemény és a könyvtár. Ekkor 9 szobában voltak a gyűjtemények elhelyezve. A könyvtárat három szobában helyezték el. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 79/1941.

91 MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 42/1944.

92 Csallány Gábor múzeumigazgató nyugdíjazása – Szentesi Napló 1939. Uo. Szalontai (2021) 513.

93 Ezt a felkérést többször meg is hosszabbították. MNL CSCSVL SZFL IV. 406. Alispáni Iratok 124/1942.

94 Az sem javított a helyzeten, hogy a múzeum szerveztét Csallány nyugdíjaztatásával átszervezték, és a két múzeumi tisztviselő fizetését is csökkentették. Szentesi Napló 1939. április 27. *Megváltoztatják a múzeum szervezetét.* 1.

95 Ujság 1939. március 04. Lestyán Sándor riportja: „élve nem visznek ki a muzeumból!” Az ország legnagyobb és leggazdagabb népvándorlási gyűjteményét hozta napvilágra Szentesen Csallány Gábor, akit ötven évi munkája után most félre akarnak állítani - 5.

elköltözött Szentesről.⁹⁶ A másikban pedig arról, hogy hathavi fizetett szabadságban részesült.⁹⁷ Dr. Zalotay Elemér egy későbbi visszaemlékezésében erről az időszakról így írt. „*Csallány incidenst provokált, azt a maga előnyére, az egyáltalán nem védekező Zalotayval szemben kiaknázta s volt munkatársát állásáról való lemondásra kényszerítette ő 1939 őszén szabadságot kért és elköltözött a városból, feladva egy fél élet minden erőfeszítésének, buvárkodásának eredményeit. ... Csallányt erre az alig indokolható magatartására nyugdíjaztatása és mérhetetlen hiusága ösztökelte. Az őt jellemző szívós kitartással s agyafurt leleményességgel ragaszkodott pozíciójához s mivel az volt a meggyőződése, hogy a múzeumot egyedül ő alapította, azt kívánta, hogy élete végéig megmaradjon a vezetésben.*”⁹⁸ Csallány Gábor egy 1941-ben született beszámolója ezt írta a nézeteltérésükről. „*Egyébként Dr. Zalotay Elemér ellen emiatt és velem szemben tanúsított durva viselkedése miatt fegyelmi eljárás indult meg ellene és tettelegessége miatt a kir. járásbíróság súlyos ítéletet hozott ellene.*”⁹⁹ A megüresedő igazgatói poszt betöltésére 1939-ben többször felkérték Csallányt. A tisztség betöltésére 1941-ben és 1942-ben is kiírtak pályázatokat.¹⁰⁰ Azt nem világos miért vártak ennyit Csallány Gábor nyugdíjazása után az első 1941. októberi pályázati kiírással. A múzeum igazgatását dr. Ferdinándy Mihály¹⁰¹ 1943 márciusában vette át, de gyakorlati munkát nem végzett, mivel Portugáliában tartózkodott és a II. világháború végével sem tért haza.¹⁰² A múzeum vezetését a továbbiakban egészen 1945-ös haláláig Csallány Gábor látta el.

⁹⁶ A Szentesi Naplóban csak egy rövid hírben számoltak be arról, hogy elhagyta a múzeumot Dr. Zalotay Elemér. „*Értesülésünk szerint dr Zalotay Elemér azért vált meg múzeumi tisztségétől, mert a tegnapi nap folyamán elköltözött Szentesről Debrecenbe.*” Szentesi Napló 1939. szeptember 14. Hírek – Zalotay Elemér megvált a múzeumtól. 6.

⁹⁷ „Így legalább megszűnik az a tarthatatlan állapot, amely az igazgató és a könyvtáros összetűzése miatt bekövetkezett a muzeumnál – jegyezte meg a határozattal kapcsolatban az alispán.” Alföldi Ujság 1939. szeptember 14. *Hathónapi szabadságot kapott a Szentesről eltávozott volt muzeumi könyvtáros.*3.

⁹⁸ Zalotay Elemér: *A Csongrádvármegyei Múzeum Története* 1946. 16. Koszta József Múzeum Történeti adattár 1268-2016 16.

⁹⁹ Ennek az ügynek a pontosabb megértéséhez további levéltári kutatások szükségesek, hogy meg lehessen állapítani milyen incidens történt a két fél között, valamint milyen súlyos ítéletet hozott a járásbíróság dr. Zalotay Elemér ellen. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 79/1941.

¹⁰⁰ Ezek megjelentek a Csongrádvármegye Hivatalos Lapjában 1941. október 7 és 14-ei számaiban. Ezt követően 1942. március 21-én is kiírtak egy újabb pályázatot melyben a következőt írták le a sikertelen pályázatról. „*Minthogy a 2361—2/alsp. 1941. sz. alatt meghirdetett pályázatot a Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsa 330/1941. szám alatt meddőnek nyilvánította, a Csongrádvármegyei Múzeumnál megüresedett múzeumvezetői állásra új pályázatot hirdetnek.*” Csongrádvármegye Hivatalos Lapja 1941. október 7. *Múzeumigazgatói pályázat hirdetmény* 254.; Csongrádvármegye Hivatalos Lapja 1941. október 14. *Múzeumigazgatói pályázat hirdetmény* 277-278.; Csongrádvármegye Hivatalos Lapja 1942. március 21. *Múzeumigazgatói pályázat hirdetmény* 123-124.

¹⁰¹ Dr. Ferdinándy Mihály (1912-1993) író, történész. Életrajzáról bővebben lásd. <https://mek.oszk.hu/00000/00019/html/f/i003810.htm> Letöltés időpontja: 2025.03.04. 12:05

¹⁰² 1943. március 1-én született egy átvételi jegyzőkönyv. Innentől tekinthető igazgatónak Dr. Ferdinándy Mihály. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 65/1943.

A 40-es években a múzeumi gyűjtemények a bizonytalan igazgatói státusz és a háborús fenyegetettség mellett is tovább bővültek. A háborús frontok közeledtével még 1944. március elején Csallány Gábor elvégezte a múzeum teljes gyűjteményi felmérését és erről jelentést tett az alispánnak. *„Csallány Gábor múzeumigazgató 46 éve. – 1939 évi június 1 óta nyugdíjállományban, de utódának Dr. Ferdinándy Mihály vezető kinevezéséig, 1943 évi március 1-ig, a további vezetésre felkérve és teljesítve.”* A múzeum vezetés átvételének megghiúsulását pedig így írta le. *„Minthogy a kinevezett múzeumvezető, részben lakáshiánya, részben Budapesten való lekötöttsége folytán Szentesre nem jött le állandóan a Vezető felkérésére szeptember 30-ig személyem díjtalanul végezte az igazgatói teendőket.”*¹⁰³A múzeum teljes anyaga 1944. január 1-én 125712 db-ot tett ki. Ebből a Néprajzi 3844 db, a Természetrajzi 2942 db, a Régiségtári 55809 db, a Pénzek, érmék 38979 db, a Képzőművészeti 524 db és a Könyvek, okmányok 23614 db-ot számlált a front megérkezése előtt.¹⁰⁴

Összegzés

A múzeum ennek a negyedszázadnyi időnek a leforgása alatt nagy fejlődésen ment keresztül. A kezdeti I. világháborút követő nehézségek és a román megszállás okán még jelentékenyen csökkentették anyagait, de ezt követően folyamatosan bővülni tudott. A ligeti épület néhány szobájából több épületbe való be és kiköltözést követően a múzeum a teljes ligeti épületben elhelyezést nyert. Emellett a vármegye jóvoltából a negyven éves fennállását megünnepezve egy nagy, 12 szobát és raktárokat magában foglaló új épülettel is bővült. Szükség is volt az új épületre, mivel a 20-as években újra beinduló ásatások során egészen a korszak végéig hatalmas régészeti anyag gyűlt össze. Ezek mellett a korszakban továbbra is jellemző volt a szentesiek adományozása, mellyel nem csak a régészeti anyagot, hanem a többi gyűjteményt is gyarapították. A 20-as évek elején a 37 ezer darabos gyűjteményi anyag a II. világháború végi front megérkezése előtti időszakig 125 ezer darabra bővült. A múzeum már nemcsak belföldön, de a külföldi kutatók számára is ismert volt. A tudósok mellett a híres emberek is meglátogatták az intézményt vagy Csallány Gábor vezette ásatásokra is kirándultak. Az intézményt 1926-tól, mint tényleges igazgató, egészen 1939-es nyugdíjazásáig és azt követően 1945-ös haláláig Csallány Gábor vezette.

103 Az alispánnak tett jelentés 1944. március 1-jei dátummal született. MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 42/1944.

104 A teljes anyagon belül a Néprajzi 3 %-ot, a Természetrajzi 2,3 %-ot, a Régiségtári 44,3%-ot, a Pénzek, érmék 31 %-ot, a képzőművészeti 0,4 %-ot, a Könyvek, okmányok 18, 7 %-ot tett ki. Múzeumi Iratok 42/1944.

Summary

My study is a continuation of the museum history written earlier up to the end of the First World War. In this paper, I present the history of the institution up to the arrival of the World War II front. During this quarter of a century, the museum faced many difficulties, but despite all these obstacles, a great archaeological museum, well known abroad for its materials, was established under the leadership of Gábor Csallány.

Irodalom

Könyvek, tanulmányok:

Dr. Páhi, Ferenc (1959): A szentesi gimnázium története, Kézirat, Szentes.

Dr. Szőke, József (1922): A Szentesi Magyar Királyi Állami Horváth Mihály Főgymnasium Értesítője – Az 1921-1922. iskolai évről. Szentes.

Hergott, Kristóf (2023/1): „Meddig marad a test a földben? Ameddig a Csallány igazgató úr ki nem ássa!” Csallány Gábor Szentes környéki avar kori ásatásai, In: Bonus Nuntium 2023/1. 5-19.

Labádi, Lajos (2000): Szentes vázlatos története. In: Kis-Rácz, Antalné - Labádi, Lajos –Vörös, Gabriella (szerk.): Szentes helyismereti kézikönyve I. Szentes: Szentes Város Önkormányzata és a Csongrád Megyei Levéltár. Szentes, 2000. 99-249. p.

Szabó, Dániel (2023/2): A Csongrád Vármegyei Múzeum II. világháborús veszteségei In: Bonus Nuntium 2023/2 126-157.

Szabó, Dániel (2024/3): A Csongrád Vármegyei Múzeum történetének előzményei – A Csongrádmegyei Történelmi és Régészeti Társulat múzeum alapításától az I. világháború végéig - Részeredmények ismertetése I. In: Bonus Nuntium 2024/3., 47-61.

Szalontai, Csaba (2003): Attila-film, Attila-út, Attila-kifli. Attila-kultusz Szentesen a korabeli sajtó alapján. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve: Studia Archaeologica 9. Szeged. 437-448.

Szalontai, Csaba (2021): „Hát atyámfia a muzeum nem komédia” – A szentesi múzeum történetének első 70 éve a korabeli sajtó alapján. Budapest.

Vörös, Gabriella (1994-1995): Megemlékezés Zalotay (Schupiter) Elemérről születésének századik évfordulóján. In: Archeológiai Értesítő 1994-1995. 121-122 kötet, 202-203. p.

Sajtóhírek

Alföldi Ujság 1920. február 24. XX. évf. 44.sz. *A dandárparancsnok látogatása.* 2.

Alföldi Ujság 1938. június 28. XXXVIII. évf. 143. sz. *Országos Attila muzeumot állítanak fel Szentesen.* 4.

Alföldi Ujság 1938. július 15. XXXVIII. évf. 157. sz. *Október elsején megkezdí működését Szentesen a csendőriskola.* 4.

Alföldi Ujság 1939. szeptember 14. XXXIX. évf. 209. sz. *Hathónapi szabadságot kapott a Szentesről eltávozott volt muzeumi könyvtáros.*3.

Csongrádvármegye Hivatalos Lapja 1941. október 7. XXXIII. évf. 28.sz. *Múzeumigazgatói pályázat hirdetmény.* 254.

Csongrádvármegye Hivatalos Lapja 1941. október 14. XXXIII. évf. 31. sz. *Múzeumigazgatói pályázat hirdetmény.* 277-278

Csongrádvármegye Hivatalos Lapja 1942. március 21. XXXIV. évf. 9. sz. *Múzeumigazgatói pályázat hirdetmény* 123-124.

Szentesi Hirlap 1925. december 16. VII. évf. 285. sz. *Kulturpalota és Muzeum. – A legnagyobb valószínűség szerint tavasszal kezdetét veszi az építkezés.* 1-2.

Szentesi Hirlap 1925. december 20. VII. évf. 289. sz. *A vármegye demonstrációja a trianoni békekötés revíziójáért – A vármegye évnegyedes rendes közgyűlése. – Dr Nagy Sándor főispán bucsu vétele. – A népmozgalom emelkedő tendenciát mutat. – A vármegyei közkórház kibővítése. – Tavasszal kezdetét veszi a kulturpalota építése.* 1-2.

Szentesi Hirlap 1926. április 13. VIII. évf, 82. sz. *Dr. Négyesi Imre polgármester nyilatkozata budapesti utjának eredményeiről. – A tanyai iskolák felépítéséhez szükséges hozzájárulást rövidesen kiutalják. – Besőecser és Veresegyháza közös iskolát kapnak. Három milliárd utépítési célokra. – A kulturpalota teve ez évben nem valósítható meg.* 1.

Szentesi Hirlap – Szentesi Kisgazda 1934. május 30. XVI. évf. 120. sz. *Szeged Szentessel közösen akar Attila ünnepet rendezni.* 3.

Szentesi Hirlap – Szentesi Kisgazda 1934. június 12. XVI. évf. 130. sz. *Szentes Attila-ünnepsége* 1.

Szentesi Napló 1938. július 26. XX. évf. 166. sz. *Szentes rovására Szeged akarja megkapni az Attila múzeumot – Ujabb furcsaságok Attila körül.* 1.

Szentesi Napló 1938. július 28. XX. évf. 168. sz. *Hogy is áll az Attila múzeum ügye – Csallány Gábor múzeumigazgató nyilatkozata.* 3.

Szentesi Napló 1939. április 8. XXI. évf. 81. sz. *Igy született meg a múzeum – Irta: Csallány Gábor múzeumi igazgató.* 18.

Szentesi Napló 1939. április 27. XXI. évf. 95. sz. *Megváltoztatják a múzeum szervezetét.* 1.

Szentesi Napló 1939. szeptember 14. XXI. évf. 208. sz. *Hirek – Zalotay Elemér megvált a múzeumtól.* 6.

Szentesi Napló 1940. október 10. XXII. évf. 231. sz. *Felszabadul a ligeti múzeum épület.* 2.

Ujság 1939. március 04. XV. évf. 52. sz. *Lestyán Sándor riportja: „élve nem visznek ki a muzeumból!” Az ország legnagyobb és leggazdagabb népvándorlási gyűjteményét hozta napvilágra Szentesen Csallány Gábor, akit ötven évi munkája után most félre akarnak állítani.* 5.

Múzeumi adattár

Zalotay Elemér: *A Csongrádvármegyei Múzeum Története 1946.* Koszta József Múzeum Történeti adattár 1268-2016. 16.

Levéltári forrás

MNL CSCSVL SZFL IV. 406. Alispáni Iratok 124/1942.

MNL CSCSVL SZFL IV. 406. Alispáni Iratok 2608/1946

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 54/1937.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 138/1937.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 11/1938.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 87/1938.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 119/1938.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 206/1938.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 213/1938.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 156/1939.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 87/1940

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 79/1941.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 65/1943.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701. Múzeumi Iratok 42/1944.

MNL CSCSVL SZFL VIII. 701, Csongrád Vármegyei Múzeum Iratai 215/1949

Internetes hivatkozások

<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC03975/04438.htm>

<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00003/00164.htm>

<https://www.thepeerage.com/p11187.htm#i111866>

<https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC07165/08068.htm>

<https://lexikon.katolikus.hu/M/Magyar%20Asszonyok%20Nemzeti%20Sz%C3%B6vets%C3%A9ge.html>

<https://mek.oszk.hu/00000/00019/html/f/i003810.htm>